O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
prof.R.N.To‘rayev
2024-yil “26” iyun

Ro`yxatga olindi:№ BD 60310100-1.12
2024 yil “26” iyun

“INSTITUTSIONAL IQTISODIYOT”

FANINING O‘QUV DASTURI

(kunduzgi ta’lim shakli 2-kurs talabalari uchun)

Bilim sohasi:	300000-	Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta’lim sohasi:	310000-	Ijtimoiy va xulq atvorga mansub fanlar
Ta’lim yo’nalishi:	60310100-	Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo’yicha)

Termiz – 2024

Fan/modul kodi *INSECO6*	O'quv yili 2024-2025	Semestr 3	ECTS-kreditlar 6	
Fan/modul turi Majburiy	**Ta'lim tili** O'zbek/rus		**Haftadagi dars soatlari** 4	
1.	**Fanning nomi**	**Auditoriya mashg'ulotlari (soat)**	**Mustaqil ta'lim (soat)**	**Jami yuklama (soat)**
	Institutsional iqtisodiyot	60	120	180

2.

I. Fanning mazmuni

Institutsional iqtisodiyot fani 15 ta mavzudan iborat bo'lib, mazkur mavzular institutlar tushunchasi institutlar va ularning iqtisodiyotdagi roli, rejali va bozor iqtisodiyot institutlari asosiy qonunlari, eng zarur tushunchalarni va iqtisodiy holatlar tahlilini o'z ichiga oladi.

Fanni o'qitishdan maqsad — talabalarda institutsional iqtisodiètining shakllanishi va rivojlanishining ham nazariy, ham amaliy tomonlarini, iqtisodièt sub'ektlarning faoliyatini o'rganish usullari bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdir.

Fanning asosiy vazifalari — talabalarga bozor iqtisodièti qonunlarini, iqtisodièt sub'ektlari, institutlar tizimi, mulk huquqlari, infratuzilmalardagi harakat faoliyatini, ularning faoliyatiga ta'sir qiluvchi omillarni, davlat va uy xo'jaligi kabi institutlarni, institutsional islohotlarni tahlil qilish asosida xulosalar chiqarishni o'rgatishdan iborat.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. "Institutsional iqtisodiyot" fanining predmeti, mazmuni va tamoyillari

Institutsional islohotlar va institutsonal o'zgarishlar tushunchasi.

Institutsional siyosat va institutsional infratuzilma faolitining asosiy yo'nalishlari. Institutsional nazariyaning paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichlari. Institutsionalizmning metodologik asoslari. «Eski» va 9 «Yangi» institutsionalizm. Neoinstitutsionalizmning asosiy yo'nalishlari. D.Nort, T.Veblen va J.Kommonslarning institutsional konsepsiyalari.

2-mavzu. Institutlar va ularning jamiyat rivojlanishidagi roli

"Institut" va "norma" tushunchalari. Norma xillari. Rasmiy va norasmiy normalar. Rasmiy va norasmiy normalar va ularning shakllanishida T.Veblen va F.Xayyekning qarashlari. Institutsional matritsa. Kelishuvlar nisbatining variantlari. Bozor ishtirokchilarining o'zaro kelishuvlar bo'yicha xatti-harakatlari normasi. Institutsional o'zgarishlar va institutlar rivojlanishi.

3-mavzu. O'yinlar nazariyasi va o'zaro hamkorlikni modellashtirish

O'yinlar nazariyasining asosiy tushunchalari. Ustuvor strategiyalar. Neshu, Shtakelbberg va Pareto bo'yicha muvozanat turlari. O'zaro xarakatlar modellari klassifikatsiyasi. Takrorlanuvchi o'yinlar va ularning mohiyati, modellari.

4-mavzu. Reja instituti va bozor instituti

Reja instituti va uning asosiy qonuni (konstitutsiyasi). Rejali iqtisodiyot faoliyat ko'rsatishi va uning meyorlari. Bozor konstitutsiyasi. Oddiy va murakkab utilitarizm tushunchalari. Axborotlar assimetriyasi va uni bozor sharoitida namoyon bo'lishi. Sotuvchi bilan xaridor o'rtasidagi ishonch va erkinlik kategoriyalari. Mulkchilik huquqlarini iqtisodiy asoslash.

5-mavzu. Transaksiyalar va transaksion xarajatlarni tahlil qilishga nisbatan yondashuvlar

Transaksiyalar tushunchasi va uning ahamiyati. Kouza teoremasi. Transaksion xarajatlar tarkibi, kelib chiqish shartlari va ahamiyati. Transaksiya xarajatlarini tahlil qilishga yondashuvlar va ularni kamaytirish vositalari. Transaksion xarajatlar klassifikatsiyasi va ular ko'rsatkichlarini hisoblash yo'llari. O'zbekistonda transaksiya xarajatlarini optimallashtirish tajribasi.

6-mavzu. Xufyona iqtisodiyot

Xufyona faoliyatning kelib chiqishi sabablari, maqsadlari va amal qilish sohalari. Xufyona iqtisodiyot xillari. Xufyona iqtisodiyot ko'lamini baholashga yondashuvlar va ularning ko'rsatkchilari. Xufyona faoliyat olib borish uchun qilinadigan xarajatlar va ularning tulari. Xufyona iqtisodiyot bozori va uning faoliyat yuritishining oqibatlari. Jahonda xufyona iqtisodiyot.

7-mavzu. Mulkchilik huquqlari nazariyasi va mulkchilik shakllari rivojlanishining evolyutsiyasi

Mulkchilik tushunchasiga berilgan ta'riflarga yondashuvlar tahlili. Mulkchilik shakllarining tasniflanish belgilari. Mulkchilik instituti

rivojlanishining Yevropa va Osiyo mamlakatlarida tarkib topgan yo'llari. Mulkchilik munosabatlarida mulkka egalik qilish rolini o'zgarishi. Mulk shakllarining o'ziga xos jihatlari va xususiyatlari.Mulk huquqlari nazariyasi va uning asosiy qoidalari. Onore ro'yxati. Mulkchilik ta'rifi va shakllari. Mulkchilik munosabatlarini amalga oshirish shakllari. Mulkiy huquqlar. O'zbekiston qonunchiligida mulk shakllari, mulkiy huquqlar va ular taqsimoti tahlili.

8-mavzu. Mamlakatni modernizatsiya qilish sharoitida institutsional islohotlar

Mamlakatni modernizatsiya qilish konsepsiyasi. Modernizatsiya qilishning bosh maqsadi, vazifalari va huquqiy asoslari. Institutsional o'zgarishlar va iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlar. Mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va uni xususiylashtirish. Bozor islohotlarini va iqtisodiyotni liberallashtirishni yanada chuqurlashtirish. Qishloq xo'jaligini isloh qilish va yangi agrar munosabatlarni takomillashtirish. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida O'zbekistonning jahon iqtisodiy hamjamiyatiga qo'shilishi.

9-mavzu. Shartnomalar nazariyasi

Shartnoma tushunchasi va uni bozor iqtisodiyotdagi roli. Yollash shartnomasi. Sotish shartnomasi. Shartnomalar tarkibi va ularning asosiy shartlari. «Prinsipial» va «agent» tushunchasi. Tashkilot tushunchasi. Shartnoma doirasida «buyurtmachi» va «bajaruvchi» munosabatlari va ular o'rtasidagi chegaralar. Qishloq xo'jaligida shartnoma munosabatlari.

10-mavzu. Firma nazariyasi

"Prinsipal"bilan"agent"o'rtasidagi o'zaro munosabatlar muammosi. "Prinsipal-agent" muammolarini hal etish variantlari. Firmaning ichki tuzilmasi. Firmalar tipologiyasi va ularning rivojlanish trayektoriyasi va firmalarning asosiy xillari.Firma va uning turlari. Firmaning ichki tuzilmasi. Zamonaviy korporatsiyalar tashkiliy-huquqiy shakllarining o'ziga xos xususiyatlari. Korporatsiyalar ustunliklari. Integratsiyalashgan korporativ tuzilmalar va ularning guruhlari. Firmaning faoliyat yo'nalishi bo'yicha marketing strategiyasini tanlash. Jahon moliyaviyiqtisodiy inqirozi sharoitida O'zbekistonda shakllangan korporativ tuzilmalar va ularning rivojlanish istiqbollari.

11-mavzu. Tashkilotni amaliy tahlil qilish nazariyasi

Transaksiya xarajatlarining ordinalistik nazariyasi asosida tashkiliy tuzilmalarni amaliy tahlil qilish. Firmaning balansi uning tarkibi to'g'risidagi axborot manbai sifatida. Firma ichidagi nizolarni tahlil qilish va ularni kelishuvlar nazariyasi asosida hal etish.Firmalarni eng maqbul (benuqson) xillarga bo'lish real tashkilotlar to'g'risida to'liq tasavvur. Moliyaviy oqimlar tizimi. Muayyan tashkilot holatini tekshirish va muayyan amaliy tashkiliy muammolarni hal etish. Transaksiya xarajatlarini o'lchashdagi qiyinchiliklar muayyan iqtisodiy tahlil uchun asosiy to'siqlardan biri. Transaksiya xarajatlarini o'lchash.

12-mavzu. Firmaning tashkiliy-huquqiy shaklini tahlil qilish

Mulkiy xuquqlarning tavsiflanishi. Tashkiliy-huquqiy shaklni tanlash mezonlari. Tashkiliy-huquqiy shakl firmaning strategiyasi haqidagi axborot manbasi sifatida. Kouz teoremasiga muvofiq erkin almashuv natijasida erishilgan huquqlar taqsimoti. Mulkchilik huquqlari nazariyasi tashkilot faoliyatining o'ziga xosligiga qarab mulkdorlar o'rtasida huquqlar taqsimoti. Tashkiliy-huquqiy shaklga xos bo'lgan huquqlar taqsimoti. O'zbekiston Respublikasida mulkiy xuquqlarning tavsiflanishi.

13-mavzu. Davlat institutsional tashkilot sifatida

Davlatning funksiyalari. Davlatning institutsional tabiati. Davlatning mohiyati va uning ta'rifi. Davlatning shartnomaviy va ekspluatatorlik konsepsiyasi. Davlatning "muvaffaqiyatsizliklari". Davlat va davlat tomonidan tartibga solish tabiatining konseptual asoslari. Davlatni tadqiq etishni institutsional nazariyasi. Davlatning iqtisodiy asosini shakllantirish yo'llari. Davlat jamiyatda rasmiy qoidalarning shakllanishida rol. Davlatning iqtisodiy jarayonlarga aralashuvi chegarasi. Davlat tomonidan tartibga solish sohalari.

14-mavzu. Davlatlar xillari

Davlat va "prinsipal-agent" muammosi. "Shartnomaviy" davlat tushunchasi. "Ekspluatatorlik» davlati tushunchasi. Davlat xususiyatini baholash usullari va mezonlari. Korrupsiya muammosi. Davlatni fuqarolar 12 bilan davlat apparati o'rtasidagi ijtimoiy shartnoma. "Prinsipal-agent" muammosida fuqaro va davlat funksiyalari.

15-mavzu. Uy xo'jaligi va uning xillari

Uy xo'jaligi ta'rifi, uning o'ziga xos xususiyatlari. Uy xo'jaligini inson kapitalini rivojlantirish funksiyalari. Uy xo'jaligi turlari va uning oila

bilan o'zaro bog'liqligi. Uy xo'jaligi turli shakldagi iqtisodiyot davrlarida faoliyat yuritishi va uning funksiyalari. Dehqon xo'jaliklari - uy xo'jaligining tarkibiy qismi sifatida.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1."Institutsional iqtisodiyot" fanining predmeti, mazmuni va tamoyillari
2.Institutlar va ularning jamiyat rivojlanishidagi roli
3.O'yinlar nazariyasi va o'zaro hamkorlikni modellashtirish
4.Reja instituti va bozor institute
5.Transaksiyalar va transaksion xarajatlarni tahlil qilishga nisbatan yondashuvlar
6.Xufyona iqtisodiyot
7.Mulkchilik huquqlari nazariyasi va mulkchilik shakllari rivojlanishining evolyutsiyasi
8.Mamlakatni modernizatsiya qilish sharoitida institutsional islohotlar
9.Shartnomalar nazariyasi
10.Firma nazariyasi
11.Tashkilotni amaliy tahlil qilish nazariyasi
12.Firmaning tashkiliy-huquqiy shaklini tahlil qilish
13.Davlat institutsional tashkilot sifatida
14.Davlatlar xillari
15.Uy xo'jaligi va uning xillari

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1.Institutsional islohotlar va institutsonal o'z arishlar tushunchasi
2.Institutsional siosat va institutsional infratuzilma faolitining asosi o'nalishlari
3.Institutsional nazariyaning paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichlari
4.Institutsionalizmnin metodologik asoslari
5.«Eski» va «Yangi» institutsionalizm.
6.Norma xillari.
7.Rasmiy va norasmiy normalar.
8.Rasmiy va norasniy normalar va ularning shakllanishida T. Veblen va
9.F.Xayekning qarashlari.
10.Institutsional matritsa.
11.Kelishuvlar nisbatinin variantlari.
12.Bozor ishtirokchilarining o'zaro kelishuvlar bo' icha xatti-harakatlari normasi
13.Institutsional o'zgarishlar va institutlar rivołanishi.
14.O'yinlar nazariyasining asosi tushunchalari.
15.Ustuvor strategialar.
16.Neshu, Shtakelbberg va Pareto bo' cha muvozanat turlari.
17.O'zaro xarakatlar modellari klassifikatsiasi
18.Takrorlanuvchi o' nlar va ularnin mohiati, modellari
19.Reja instituti va uning asosiy qonuni (konstitutsiyasi)
20.Rejali iqtisodiot faoliyat ko'rsatishi va uning me'yorlari.
21.Bozor konstitutsiasi.
22.Oddiy va murakkab utilitarizm tushunchalari.
23.Axborotlar assimetriyasi va uni bozor sharoitida namoyon bo'lishi.
24.Sotuvchi bilan xaridor o'rtasida i ishonch va erkinlik kategorialari
25.Mulkchilik huquqlarini iqtisodi asoslash.
26.Transaktsialar tushunchasi va unin ahamiati.
27.Transaktsion xarajatlar tarkibi, kelib chiqish shartlari va ahamiyati.
28.Transaktsiya xarajatlarini tahlil qilishga yondashuvlar va ularni kamaytirish vositalari.
29.Transaktsion xarajatlar klassifikatsiyasi va ular ko'rsatkichlarini hisoblash yo'llari.
30.O'zbekistonda transaktsiya xarajatlarini optimallashtirish tajribasi.
31.Xufyona faoliatning kelib chiqishi sabablari, maqsadlari va amal qilish sohalari.
32.Xufyona iqtisodiyot ko'lamini baholashga yondashuvlar va ularning ko'rsatkchilari.
33.Xufyona faoliati olib borish uchun qilinadigan xarajatlar va ularning turlari.
34.Xufyona tiqtisodiot bozori va uning faoliyat yuritishining oqibatlari.
35.Jahonda xufyona iqtisodiyot.
36.Mulkchilik tushunchasiga berilgan ta'riflarga yondashuvlar tahlili.
37.Mulkchilik shakllarining tasniflanish belgilari.
38.Mulkchilik instituti rivojlanishining Yevropa va Osiyo mamlakatlarida tarkib topgan yo'llari.
39.Mulkchilik munosabatlarida Mulkka egalik qilish rolini o'z garishi.
40.Mulk shakllarining o'ziga xos jihatlari va xususiatlari.
41.Mulk huquqlari nazariasi va uning asosiy qoidalari.
42.Mulkchilik ta'rifi va shakllari.
43.Mulkchilik munosabatlarini amalga oshirish shakllari.
44.Mulkiy huquqlar.
45.Mamlakatni modernizatsiya qilish kontseptsiasi.
46.O'zbekiston qonunchiligida mulk shakllari, mulkiy huquqlar va ular taqsimoti tahlili.
47.Modemizatsiya qilishning bosh maqsadi, vazifalari va huquqi asoslari.
48.Institutsional ozg'arishlar va iqtisodiotda tarkibi o'zgarishlar.
49.Mulkni davlat tasarrufidan chiarish va uni xususilashtirish.
50.Bozor islohotlarini va iqtisodiotni liberallashtirishni yanada chuurlashtirish
51.Qishloq xo'jaligini isloh qilish va yangi agrar munosabatlarni takomillashtirish

	52.Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida O'zbekistonning jahon iqtisodiy hamjamitiga qo'shilishi. 53.Shartnoma tushunchasi va uni bozor iqtisodiyotdagi roli. 54.Yollash shartnomasi. 55.Sotish shartnomasi. 56.Shartnomalar tarkibi va ularning asosi shartlari. 57.«Printsipial» va «agent» tushunchasi. 58.Tashkilot tushunchasi. 59.Shartnoma doirasida «buyurtmachi» va «bajaruvchi» munosabatlari va ular o'rtasida chegaralar. 60.Transaktsiya xarajatlarining ordinalistik nazariyasi asosida tashkiliy tuzilmalarni amaliy tahlil qilish.
3.	**V. Fan o`qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)** Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: - institutlar tushunchasi; insgitutsionalizm mohiyati va tamoyillari; institutlar va ularniig iqtisodiyotdagi roli to'grisida ***tasivvurga ega bo'lishi;*** - rejali va bozor iqtisodiyot institutlari asosiy qonunlari; transaktsiyalar va transaktsiey xarajatlari axamiyati; institutsional isloxotlar maqsadi, vazifalari va xuquqiy asoslarini ***bilishi va ulardani foydalana olishi;*** - bozor, firma va xufyona iqtisodiyotning kelib chishi sabablari xaqida tasavvurga ega bo'lishi; institutsional nazariyaning paydo bo'lishi va uning kontseptsiyalarini; maqsadlari va amal qilish soxalari, oqibatlari buyicha yechimlar qabul qilish ***ko'nikmalariga ega bo'lishch kerak.***
4.	**VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** •ma'ruzalar; •real vaziyatga asoslanadigan amaldagi ishlarni baholash; •esse, tezis va maqolalar yozish; •vaziyatli topshiriqlarni (keys-stadi) yechish; •jarayonli-yo'naltirilgan ta'lim; •muhokamalarda qatnashish; •kichkina guruhlarda ishlash; •loyiha ishi bajarish; •mustaqil ishlarni baholash; •taqdimot tayyorlash; •turli darajadagi testlarni o'tkazish;
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'lao'zlashtirish,tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy,oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifava topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha test yoki yozma ishni muvaffaqiyatli topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar** 1.Berkinov B.B. Institutsional iqtisodiyot: O'quv qo'llanma. 3-nashr. I qayta ishlangan -T.: lqtisodivot, 2018. - 256 b. 2.Сухарев О.С. Институционалная економика: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры/ О.С.Сухарев.-3-е изд.,исп. и доп..- М : Издателство Юрайт. 2019-463 с. 3.Tojiboeva D.Agrar soxalar xo'jalik yuritish shakllari samaradorligini oshirishning institutsional jixatlari. Monografiya.-T.:"Fan va texnologiya", 2019. ~ 258 b. 4.Носова С.С. Институционалная економика: учебник / С.С.Носова. - Москва: КНОРУС, 2020,- 216 с. 5.Абулкасимов Х.П., И.В. Богомазова, Я.Ю.Бондарева, А.Ю.Макушина, Н.Г.Мумиов и др. Регулирование деятелности субъектов малого предпринимателства в начале XXИ века: мировой опкт. Коллективная монография.-Томск: Издателской дом Томскою государственного университета, 2020.-332с. **Qo'shimcha adabiyotlar** 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son. www.lex.uz 2.Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O`zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent : O`zbekiston, 2016. - 56 b. 3.Mirziyoev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. –Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti. 2021 yil. 464 b. 4.Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent: "O`zbekiston", 2017. - 488 b. 5.Якушев А.А., Дубинина «Инноватсионная экономика»: учебное пособие. Издателство Финанси и статистика. - М:2017. **Axborot manbaalari** 1.www.cer.uz – Iqtisodiy tadqiqotlar Markazining rasmiy sayti. 2.www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Davlat hokimiyati portali. 3.www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 4.www.ima.uz - O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi. 5.www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti.

	6.www.uza.uz – O'zbekiston milliy axborot agentligi rasmiy sayti.
7.	O'quv dasturi Termiz davlat universiteti o'quv-uslubiy Kengashining 2024 yil "26" iyundagi 11 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. Termiz davlat universiteti rektorining 2024 yil "___" ___________dagi ______ - sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan.
8.	**Fan/modul uchun mas'ullar:** O.A.Abdug'aniyev ___________ TerDU, Iqtisodiyot va turizm fakulteti dekani, i.f.d., professor B.E.Turayev ___________ TerDU, "Iqtisodiyot" kafedrasi mudiri, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori. E.X.Xurramov ___________ TerDU, "Iqtisodiyot" kafedrasi o'qituvchisi.
9.	**Taqrizchilar:** A.A.Avliyaqulov – Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti,Agrologistika va biznes fakulteti dekani, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Turdosh OTM); O'.Rajabov – TerDU,"Turizm va mehmonxona xo'jaligi" kafedrasi dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi.